

İNAT.....
BİR BÖLÜ İKİ.....
MUAYENE.....
HERKESİN İÇTİĞİ SU.....

İNAT

Görünmez bir peri kervanı gibi, bizi bazen fena neşeler, sevinçli matemler, bazen hayırlı kederler, gamlı saadetler bırakarak, üstümüzden geçip giden senelerin eli, yalnız saçlarımızı ağartır, yalnız çehremiz, alışkanlıklarımız, muhabbetlerimiz de eski halinde kalmaz. Değişir... Hem o denli değişik, ilk saf şekillerinin tamamıyla tersi bir kıyafete girer. Filozofun "Hayat sonsuz bir hayaldir," sözü ne soğuk bir gerçektir! Ben değişen varlıklarını içinde en çok "darbimesel" adını verdiğimiz atasözleri-ne acırım! Meselâ: "Evdeki pazarın çarşıya değil, hatta sokak kapısının önündeki ayak sa-

fiçısına bile uymadığını" öğreniriz. Atasözlerinden sonra, değişik şeyler arasında en acıdığım "ortak gerçekler, genel hükümlerdir."

- Ne gibi mi diyorsunuz? "İnat eşekte olur" gibi.

Evet bu çeşit orta malı hükümlere o kadar tutkunum ki, gözümde bir tanesi iflâs etti mi, kutsal mabedinin kubbesinden kafasına bir taş düşen dindarın acısını duyarım. Halbuki bir çokları bunu duyamazlar. Eski bir mefhumun, bir inancın, bir görüşün yok olmasına, bir fikrin ölümüne "tecrübe" derler. Tecrübe... Ey tecrübe... Meselâ işte ben, çocukluğumdan beri "inat eşekte" "hükümünün bir inancındayım. Bu iman sebebiyle bütün eşeklere karşı bir hürmet beslerim. Nerede bu mübarek hayvanlardan birisine rasgelsem derin bir hayranlıkla bakar:

- Aman Yarabbi! Ne karakter, ne yaratılış! derdim.

Eşekler de "inat"ın tröstünü yapmışlar." sanırdım. Bu zannım geçenlerde zor bir deneyim sonunda yok oldu. Bakınız, nasıl?

Bir gün çok canım sıkılıyordu. Odamda, yapayalnız "Ne yapayım? Ne yapayım?" diye kıvranıyordum. Ansızın vicdanımda soyumun güzel

sesini, bestelenmiş, millî bir opera parçası halinde duydum, güftesine dikkat ettim:

Ayağını sıcak tut, başını serin.

diyordu. Hemen fırladım. Çoraplarımın üzerine bir çorap daha geçirdim. Ayaklarımı kışlık fanila terliklere soktum. Başımı da terkos musluğunun altında beş dakikadan fazla tuttum. Hakikaten, canımın sıkıntısı biraz geçer gibi oldu. Yine odama geldim. Fakat ecdadımın sesi hâlâ susmuyor, vicdanımda cırcır ötüp duruyordu. Tekrar kulak kabarttım. Diyordu ki; Eline bir iş al, düşünme derin...

Etrafıma bir göz gezdirdim. Elime alacak bir şey yoktu. "Düşünmeden ne yapılabilir, Yarabbi?" diye başımı kaşıdım. "Derin düşünme"nin yalnız kârsız değil, aynı zamanda gayet zararlı bir şey olduğunu da biliyordum. Nihayet buldum. Düşünmeden dünyada yapılacak tek şeyi buldum. Üstü tozlanmış yazı masamın önüne geçtim. Hokkamın mürekkebi özelliğini havaya feda etmiş, "kuruyup buhar" olmuştu. Elime bir kurşun kalem aldım. Ne yaptığımı tahmin edersiniz... Bir "hikaye" yazdım. Keşke yazmakla kalsaydım! Tuttum bu hikâyeyi bastırdım da... Basan dergiyi daha aldırmadan evime büyük bir zarf geldi. Yüreğim yerinden oynadı. Büyük zarftan kim korkmaz? Titreyerek açtım. Heyecandan tıkanıyordum, dört geniş satır... Okumadan imzaya baktım: "Efruz.." Korkum geçmedi, hayret halinde devam etti. Çünkü Efruz Bey'in "Ömründe hiç yazı yazmayan biri olduğunu bilenlerdenim. "Belki şakirtlerinden birine yazdırmıştı" ihtimalini düşünerek şaşkınlığımı hafiflettim.

Biliyordum ki, Efruz Bey yalnız "sözlü bir yardımcılardan" değil, aynı zamanda şiirsiz meşhur bir şair, esersiz meşhur bir dâhi, ilim-siz meşhur bir âlimdir. Kanatsız kuş, kambursuz deve, gagasız leylek gibi bir harika... Ansiklopedik elıştırmenliği de tüm bunların üstüne caba... İlmi de açıkça inkâr eder. Bir takımlarının "Tahaddüs" diye dilimize geçirmelerine rağmen halkın, muhterem avamın işkembeden atarak tercüme ettiği "intuition" onun tükenmez bir hazinesidir. Önüne gelene "Ben ilim falan tanımam. Mantık, usul falan hepsi efsanedir! Yaşasın intuition! Her mesele işkembeden ile halledilir" der. Dünyanın hiç bir tarafında bir eşine daha rastlama olanağı olmayan bu kadar orijinal bir dâhinin mektubunu nasıl merakla, nasıl şevk ile, nasıl heyecanla okuduğumu düşününüz. İşte, hâlâ kelimesi kelimesine hatırımda... Ölsem aklımdan çıkmaz:

"Azizim,

Siz Türkçe bilmiyorsunuz. Son hikâyeyizde psikoloji hatasıyla denk büyük bir dil yanlışlığı gördüm. Vatanperverâne bir mecburiyet tah-

tında size yazıyorum; atlardan bahsediyorsunuz, sonra" ... Başlarını kaldırmak istemiyor, tırnaklarıyla kazmaya çalıştıkları toprakların nemli çimenlerini otuyorlardı" yazıyorsunuz. Bu yanlıştır. "Çimen" otlamaz. "Çayır" otlar. Psikoloji hatasına gelince: Atların tırnaklarını sürdükleri çimenleri otlamalarına sosyal ahlakları, örfleri engeldir. Sözlerimi kabul buyurunuz, efendim."

Yüzüme sanki bir semaver kaynamış su döküldü. Yanaklarım yandı. Dudaklarımı ısırđım.

Gözümün bir tanesini kırptım. Sol elimi hızla oyluğuma çarpıp: "Vay anasını be..." dedim. Hakikaten Efruz Bey benim zayıf tarafımı bulmuş, fena yerimden yakalamıştı. Hikayeci geçindiğim halde, atların psikolojileriyle uğraşmamıştım. Halbuki bu gerekliydi. Atların sosyal ahlâklarından, örflerinden haberim yoktu. Büyük bir pişmanlık "Ah cahillik" diye inledim.

İşte böyle bir gün adamın hatasını şakkadak suratına vururlardı! Fakat lisan yanlış! "çayır" otlanırmış da "çimen" otlamazmış. Efruz Beyin intuition'u yani "işkembesi" bu hükmü vermezdi. Ben ne zaman dille ilgili bir zorlukla karşılaşsam, hemen merhum Cevdet Paşa'nın "Millî Akademi" usulüne başvururdum. Malûm ya, Paşa meşhur sözlüğünü yazarken evine birçok cahilleri toplar, fiileri onlara çektirir, edatları onlara tekrarlattırırmış. Ev halkını karşıma çağırdım. Hepsi İstanbulluydu. Bunlar Türkçeden başka bir dilden anlamıyorlar, elifi görseler mertek sanıyorlardı. İçlerinde en kuvvetli cahil aşçı Asiye kadındı. Evvelâ ona sordum:

- Gözünün önüne bir çayır getir. Bu çayıra bir sürü at bıraksalar... Bu aç atlar ne yaparlar?
- Otlarlar, efendim.
- Neyi otlarlar?
- Çimenleri.
- Çayırları otlamazlar mı?
- Evet efendim, çayırdaki çimenleri otlarlar işte.

Hepsine ayrı ayrı tarzda sordum. Çayırla çimeni birbirinden farkedemiyorlardı. Hattâ evlâtlığımız afacan Makbule bir de örnek verirdi. "Çayır çimen gezerim İnci, mercan dizerim." dedi. Asiye kadına tekrar sordum:

- "Atlar çimenleri otlarlar" diyorsun; yeşil ota çimen demek istiyorsun. Pekâlâ! Fakat at çimenden başkasını otlamaz mı?
- Otlar beyim.

- Ne otlar?

- Yonca.

Kadıncağızı şaşırtmak için kurnaz bir sorguç kayıtsızlığı göstererek,

- Atların otlamayıp da yediği şeyler nelerdir? dedim.

- Ot olmayan şeyler.

- Ne gibi?

- Kepek, kuru arpa, saman, patates, karpuz kabuğu gibi!

Bu doğal akademi celsesini hemen dağıttım. Saatiye baktım. Daha erkendi. İlk vapura yetişecektim. Bir sinemada oynuyormuş gibi, ahenkli bir biçimde giyindim. Kendimi sokağa attım. İskeleye koştum. Hava yağmursuzdu. Ef-ruz Bey'i Heybeliada'daki o "Panteon" kadar meşhur kiremitsiz çatılı köşkünde mutlaka bulacaktım.

Vapurda Efruz Beyin taraftarlarından tek gözlüklü bir gence rasgeldim.

Meğer o da üstadına gidiyormuş! Konuşmaya başladık. Konuştukça birçok bilgin, zanlarım, inançlarım bir biri üstüne iflâs ediyordu. Uzatmayayım.

Vapurdan çıktık. Dimdik bir yokuş tırmandık. Güneş, sıcak bir aydınlıkla her tarafı parlatıyordu. Tepedeki köşkün geniş bahçesinden

içeri girdik. Açık kapıya gelince Efruzcu genç: "Ben çıkayım, kendisine haber vereyim" diye, benden ayrıldı. İki dakika bekledim. Sonra koşarak geldi. Beraber yukarı çıktık. Büyük pencereleri perdesiz büyük bir oda.

Çıplak bir masanın başında Efruz Bey, "havarilerim!" dediği

arkadaşlarıyla beraberdi. Bu irili ufaklı on iki çömez etrafında halka olmuş durmadan işkembeden savurduğu cevherleri dinliyorlar, aç karga yavruları gibi arsız gözlerini onun ağzından ayırmıyorlardı. Bana baktı, baktı gülümsedi:

- Hoş geldin, ey edebiyatta artık yaşamayan ölü! dedi:

- Hoş bulduk, üstat!

- Sana yazdığım son yanışın, son nefesindir. Sakın bir daha eline kalem alma!

Bu hitabın karşısında Musa'laştım. Soğukkanlılıkla cevap verdim:

- Pekâlâ ne yapayım? Yalnız okuyayım mı?

- Okuma.

- Ya ne yapayım?

- Bizim gibi laf at. Sözlü tenkit yap. En iyisi budur.

Ses çıkarmadım. Anladım ki, Efruz Bey beni havarilerinin arasına almak istiyor. Gerçekte bu az küçük bir şeref değildi. Ama bana gelmezdi. Yedi dereden su getirdikten sonra ziyaretimin sebebini söyledim. Evvelâ antropolojiden ayırarak ayrı bir ilim haline getirdiği "şeytan minareleri"

bahsindeki ustalığından, sonra meşhur "Beyaz Serçe" keşfinin öneminden dem vurdum. Pek hoşuna gitti. İçin için böbürlendi. Fakat hikâyemde bulduğu lisan yanlışının sırf işkembeye ait bir şey olmadığını, halkın söylediği en doğru bir şekil bulunduğunu söyleyince köpürdü. Taştı:

- Halk yok demektir. Halkın söylediği yanlış, benim söylediğim doğrudur. Dil konusunda ben halka değil, halk bana bağlıdır!... diye bağırdı.

Çömezler baş kırarak, üstatlarını tasdik ediyorlardı. Fakat ben onun hiddetlenmesinden korkmadım. Vaktiyle: "Onlar, oniki. Ben birim, amma haklı benim. Hepsini devireceğim" diye koca Ernest Renan'ın cesaretini aynıyla duydum. Sabahleyin evdeki akademimde yaptığım gözlemleri anlattım. Açıklama yaptım. Nerede... Efruz Bey'le havarileri, bir ağızdan:

- Çimenler, otlanılmaz, yenilir... diyorlardı.

Bu arada mendilimle terlerimi silerken gözüm bahçe kapısına kaçtı. Bir de ne göreyim! Sıska bir keçi... bakımsız tahtaların kenarlarında fişkırmış sık çimenleri otluyor... Yavaş yavaş gittim. Çaktırmadan Efruz Beyin koltuğuna girdim. "Doğa üzerine tartışacağız" diye onu keçinin görünmediği pericereye götürdüm. Elimle çiçeksiz tarlaları gösterdim. Dedim ki:

- Şu bozuk tarlaların kenarlarındaki otlar saz mı, yonca mı, arpa mı, yulaf mı?

Efruz Bey dikkatle baktı:

- Hiç biri değil.

- Ya ne?

- Çimen.

- Pekâlâ! dedim.

Öteki koluna girerek, keçinin görüldüğü sağ taraftaki pencereye götürdüm. Sordum:

- Keçi ne yapıyor?

- Otluyor.

- Neyi otluyor?

- Çimenleri, der demez halk gibi doğru söylediğinin farkına varınca öyle bir haykırdı ki...

- Hayır! hayır! hayır! otlamıyor!... Arkadaşları da heyecanla; onun narasını

tekrarlıyorlardı. Efruz Bey şaşırılmıştı. Bu şaşkınlığı arasında sordum:

- Pekâlâ, gördünüz keçi bu çimenleri otlamıyor da ne yapıyor? sualine "içiyor" cevabını vermez mi? Galeyan içinde düşüncelerini kay-

beden havariler tam bir iman ile büyük üstad-larının dilindeki bu "sürçme"yi ciddî zannettiler. Efruz Bey'le beraber hepsi çimenlerin otlanmayıp içildiğini iddiaya başladılar.

Bir saat sonra... Efruz Bey'le havarileri karşısındaki müthiş mağlûbiyetimin yorgun sersemliği içinde seke seke vapura koşarken, çamlığa çıkan bir sürü eşek gördüm. Bu mübarek hayvanlara yine eskisi gibi derin bir muha-betle, içten bir sevgi ile: "Ne karakter, ne seciye!" diyerek bakamadım. Hatta tenezzüledip yüzümü bile çevirmedim. Çünkü, artık meşhur orta malı "İnat eşekte olur" hakikati benim nazarımda iflas etmişti.

Efruz Bey'le havarilerinin "tarhtaki çimenleri otlayan keçiyi" gözleriyle gördükleri halde, ayak direyip, "çimenin otlanmayıp içildiğini" iddiaya devamları, dünyada "inat" özelliğini en yüksek derecede sahip olan bir yaratık olduklarına en açık bir delildi.

Bu olaydan sonra, birdenbire gözümünden düşen eşeklere karşı eskiden beslediğim o derin, o samimî hürmeti, şimdi aynıyle kimler hakkında duyduğumu, bilmem artık, söylemeye gerek var mı?

BİR BÖLÜ İKİ

Bu sabah gazeteye mutlaka bir hikaye yetiştirmek gerekiyordu. Fakat canım yataktan kalkmak değil, boyuna gerinmek, sağa sola dönmek, dalga geçmek, akşama dek bir şeye el sürmemek istiyordu.

Derken kapı vuruldu. Arkasında Camsap'ın alaycı, şakrak sesi işitildi, hizmetçiye soruyordu:

- Daha uyuyor mu?

Paldır küldür yukarı çıktı. Beni yatakta bulunca kahkahayı bastı. Başını salladı:

- Ne var, ne yok?!

Bu "Ne var, ne yok!" sualinin mânasını ancak ikimiz biliriz.

- Vallahi, Camsap dedim, gazeteye hikâye yetiştirmek lâzım, fakat benim parmağımı kaldıracak hâlim yok!

- Halin yok değil... Tembellik!

Sonra "Haydi kalk!" diye karyolamı salladı.

- Kalkayım, fakat hazır değilim. Konu bulamadım. Bir şey yazamayacağım. Canım sıkılacak. Şöyle sandalyeyi yanıma çek. Biraz dedikodu yapalım. Belki aklıma bir şey gelir.
- Ben seni böyle kötürüm gibi yatakta bırakmam. Mevzu istiyorsan bende hazır. Şimdi buraya gelirken "1/2"ye rasgeldim. Onun hayatı çok enterasandır. Söyleyeyim yaz, nefis bir hikâye meydana gelir.
- "1/2" Bu nasıl lâf ayol... Bu adam mı?
- Eşek olacak değil ya... Tam adam...
- Demek mükemmel adam!
- Evet.

Bu mükemmel adamın hayatını öğrenmek istedim. İşte bir taşla iki kuş birden vuruyordum, hem cazibeli birşey dinleyecektim, hem de gazeteme bir hikâye yetiştirmiş olacaktım. Camsap başladı:

- Rumeli elimizden gitmişti. Sen esarete kalmıştın. Ben herkes gibi ailemi, eşyayı topladım.

İstanbul'a kapağı attım. Bir ay, iki ay geçti. Bir iş bulamadım. Bizim bulacağımız iş ne olabilirdi öğretmenlik filan. Birdenbire büyük adam olan eski küçük dostlarımız gibi hafızalarını kaybetmişlerdi, beni çoktan unutmuşlardı. Öğretmenlik, memuriyet nasıl istenir, pek iyi bilmiyordum. Bir gazeteye haftada iki makale yazıyor, bir mecmuaya da on beş günde başka bir yazı yetiştiriyordum. Bunlardan aldığım para ile zor geçiniyordum. Bir gün Valide Kıraathane-si'nde tanıdığım bir gence rasgeldim. Şundan bundan derken, hayal ettiğim öğretmenlikten bahsettim. Azimli bir çocuktur. Garsona kâğıt, pul aldırdı. Hokkayı, kalemi getirtti. Benim ağzımdan hemen bir dilekçe yazdı. Tramvaya bindik. Doğru Maarif Bakanlığı'na... İçimden "Bakana dilekçeyi vereceğim. İsmimi göreceksin. Elbette gazetelerden tanır. Derhal istediğim öğretmenliğe tayin ediverin.." diyordum. Bakanın odasının önüne gelince bu hayalime hayatın hakikati hafif tertip bir tos vurdu. Pos palabıyıklı, sırma elbiseli bir uşak, bizi gayet vakur bir bakışla önledi. Dilekçenin müsteşar beye takdim edilmesi gerektiğini söyledi. Odasını sorduk. Kısaca:

- Öğrenirsiniz! dedi.

Öğrendik! Kabul edilmek için sıra beklemek lazım olmuş!

Bekledik, bekledik. Belki iki saat, belki daha fazla... "Bakanın uşağı böyle olursa müsteşarı nasıl olur?" diye içimde gittikçe artan bir korku peyda oldu. Nihayet sıramız geldi. Girdik... Şaşıtm kaldım... Esmer, alyanaklı, güzel çehreli Müsteşar bey, Bakan beyin kapıcısından daha çok alçak gönüllü idi. Alelade bi sesle:

- İstanbul'da boş yok dedi. Ben;
- Neresi olsa giderim! deyince, uzatmayalım... Üç gün sonra İstanbul'a bir günlük bir kasabada yeni kurulan bir liseye edebiyat, felsefe öğretmeni tayin edildim. Bindiğim vapurda aynı memlekete tayin edilen bir genç vardı. Candan bir çocuktur. Çarçabuk ahabap olduk. Kısa keselim, küçük hikâyeye yazacaksınız: kasabaya çıktık. Doğru mektebe... Aman Yarabbi! Ben bundan daha yoksul, daha zavallı bir mektebi ömrümde görmek şöyle dursun, hayal bile etmemiştim. Bir eski lise binası ki, alt katı sade toprak, izbe... Karşılıklı birkaç oda... Bir tanesinin kapısında gayet fena bir yazı ile "Sermubassır" diye yazılı bir mukavva mihlanmış. "Haydi evvelâ şuraya uğrayalım," dedik. Kapıyı vurduk. Ses yok. Azimli arkadaşım tokmağı çevirdi. Başımızı içeri soktuk. Bu ne? Koca bir karyola... Üstünde pis bir yatak. Başucunda bir dolap, üstünde bir nargile... bir çift elde örme kirli çorap... Pencerelerde perde yok. Ortada kaba bir hasır. Üç de iskemle. Arkamızdan bir ses işittik:

- Kimi istiyorsunuz be canlar?
- Başyardımcı beyi dedik.
- Başyardımcı benim be canlar... Sizler kimlersiniz?

Kendimizi tanıttık:

- Buyurun be canlar! dedi, bizi içeri aldı.

O hemen karyolasına çıktı. Bağdaş kurdu. İkimizin de nutkumuz tutulmuştu. Birer sandalyeye iliştik.

- Safa geldiniz be canlar... Daha daha ne .var? diye ikide birde hatırımızı soruyordu ama

bu "be canlar" benim canımı fena halde sıkma-'ya başlamıştı. Müdür beyi sorduk. Yukarıda imiş. Müsaade istedik. Çıktık. Dışarıda arkadaşına,

- Birader, bu ne hal?... dedim.

- Siz galiba çok yer dolaşmamışsınız. Fakat, pñn de bu derecesine tesadüf etmemiştim, diye cevap verdi.

Uzatmayalım, müdür beyin odası ikinci katta idi. Burası döşemeci dükkanına benziyordu. Masalar, aynalar, dolaplar, saatler, lâmbalar, seccadeler, bundan başka masaların üstlerinde birçok hikmet aletleri, küreler, kağıtlar, duvarda bütün hükümet adamlarının gayet büyük boyda resimleri asılıydı. İşte müdür bey, ne bulduysa derhal içine tıktığı bu odada beni kabul etti. Kendisi kara bıyıklı, yumru kafalı, fesini kaşlarına kadar eğmiş, ufak tefek, otuz yaşlarında bir gençti. Bir şey okur gibi uzun cümlelerle konuşuyor, bakanlığın ve bakanın adı geçtikçe adeta

toplanıyor, her defasında "Bakanlığımız", "Bakan beyefendi hazretleri" diyordu.

Gel zaman, git zaman, "1 /2"nin bütün tuhaflıklarını öğrenmiş böyle bir adamla ciddi bir iş yapılamayacağı için de çaresiz işi alaya vurmuştuk.

-"1/2" de kim?

- Hâlâ anlamadın mı? Müdürümüz canım. Cüssesi, konuşması, zekâsı, idaresi, mektebin hali, özetle herşeyi "1/2" idi. Çocuk deyip de geçme! Bazen ne yerinde buluşları olur. Ona bu adı talebe takmış. Biz bir sene sonra bu yarım yamalak adama bu kadar uygun bir lâkap bulamazdık.

Birgün matematik öğretmeni, Gümül-cineli Hüseyin Efendi, bize haber verdi. Bu, dedikodudan gayet hoşlanır bir adamdı. Olan, olacak, bütün işleri biz ondan öğrendik. Kasaba içinde canlı bir gazete gibiydi:

"Gündüzleri dedikodu dinlemekten, geceleri köşe minderine çekilip kaşınmaktan daha tatlı ne olur?" derdi. İşte bu Hüseyin Efendi, iki çocuk konuşurken kulak vermiş, öğrenmiş ki, talebe arasında müdürün adı "İ/2" imiş.

Müdür, mektebe hiç bakmazdı. İkinci müdür, bir varmış bir yokmuş gibi gayet hastalıklı, ihtiyar bir adamdı. Haziranda bile odasında soba yaktırıyordu. Başyardımcıyı daha evvel anlatmıştım. "1/2" odasından dışarı çıkmazdı. Mektebin üst katında ailesiyle oturur; yer içer, ancak on beş günde bir, gayet önem vererek topladığı öğretmen toplantısında görünürdü. Başka günlerde başımızın üstünde gıldır gıldır çocuğunun arabasını çektirir, yahut odasına kapanır, keyfine bakardı. Öğretmenlerin odası bile yoktu. Mektep binası bir zamanlar hastane olmuş. O zaman bilmem niçin orta kattaki büyük koridorun bir köşesini alelade, rendesiz tahtalarla bölmüşler. İşte bizim odamız orasıydı. Ne öğretmenlere, ne öğrenciye bakan yoktu. Çocuklar kendi tebeşirlerini kendileri satın alırlardı. Bir gün bakanlık yirmi kadar göçmen çocuğu yolladı. Bunlar pek bedbaht şeylerdi. İki gün sonra mektep bite boğuldu. Sıraların üstünden, başımıza, kaşlarımız arasına kadar bit yüzüyordu. Dehşetli bir istilâya uğramıştık. "1/2" yine görünmüyor, yine üst katta gıldır gıldır araba çekiyor, yine odasında galiba keyif çatıyordu. Tüm öğretmenler toplandık. Karar verdik. Bunun bir çaresine bakmasını kendisine söyleyecektik. Yarım saat sonra başyardımcı odamıza resmi damgalı bir kağıt getirdi. Hüseyin Efendi aldı. Yüksek sesle okudu. Bunda, "Öğretmenlerin idarî işlere müdahalesi, talimatnamenin bilmem kaçınıcı maddesi gereğince yasak olduğu, bu durumun üzüntüyle görüldüğünden tekrar etmemesi gerektiğinden bahsediliyordu.

Coğrafya öğretmenini hiddetle dışarı çıktı. On dakika sonra geldi. Beti benzi kül kesilmişti. Meğer "1/2" nin yanına gitmiş, bit hâdisesini söylemek istemiş: "Beğenmiyorsanız istifa ediniz, kendinize daha temiz bir mektep bulunuz!" cevabını almış, fazla olarak, "Aziz vatanımız, böyle zamanlarda bizden her şeye tahammül ister. Gerek müdüriyet, gerekse bakanlık bu gibi durumları zaten bilmekte olduğundan, öğretmenlerin görevleri ile ilgilenmeleri" emrini beraber getirmiş. Bu bit meselesi epeyce sürdü. Akşam üzerleri biraz gazete okumak, biraz nefes almak için deniz kenarındaki yegane gaziinoya bile çıkamıyorduk. Sonra yavaş yavaş tavsadı. Fakat bilmem nasıl oldu, galiba bitlerin karınları doydu, istirahat çekildiler.

Mektebin durumuna bu kadar ilgisiz olan müdür, bizim derslere devamımıza, on beş günlük toplantılarımıza son derece önem veriyor, bir gün gelmeyen öğretmen mutlaka doktor raporu istiyordu. Getirmeyenin zaten çıkmayan maaşından mutlaka kısıt yapılyordu. Bir gün yine öğretmenler toplandı. "1 /2" de o gün bir fevkalâdelik hissetmiştik. Toplantı başlar başlamaz, "Bakanlıktan kendisine gelen bir takdirname okudu. Maaşına 500 kuruş daha zam yapıldığını, takdir edildiğini duyurdu. Sana söylediklerim kısa bir roman olur. Ne yazık ki, sana küçük bir öykü lazım. Ama şunu unutmayalım, bizim 1/2" müthiş bir ittihatçıydı. Toplantılarda bir fırsat bulur, inkılabı nasıl hazırladıklarını anlatır, beni bıyık altından güldürürdü."

On Temmuz olunca mektebi baştan aşağı donattı. Askeri mızıkasını getirtti, âdeta bir resmi kabul yaptı. Davetlilere şerbet ikram etti. Vatan-perverâne nutuklar söyledi. İstanbul'da bakana, müsteşara, öteki bakanlara İttihat ve Terakki Genel Merkezine telgraflar çekti.

Gel zaman, git zaman, ben oradan ayrıldım, o bilmem nereye maarif müdürü oldu. Kendisini unutmuş, gitmiştim.

Şimdi sana gelirken, onu nerede gördüm bil-sen ki!

- Nerede?

- Damat Ferit'in iç işleri bakanıyla bir otomobilde.. Feneryolu'na doğru gidiyorlardı. Demek şimdi de dehşetli bir İtilâfçı olmuş...

- Ayol, bu, ya "1/2" olmayıp da tam olsaymış, ne yaman adam olacaktı! dedim.

Camsap güldü.

- Yok, o zaman bu meziyeti gösteremezdi. Onun bütün kabiliyeti "1/2" liginden ileri geliyor! Nasıl hayatın istediği mükemmel adam değil mi?

... Kalk, pinti pinti yatacağına, kendin olamazsan bile, bari bu başarılı adamın hayatını yaz... Benim merakım, "1/2" nin şimdiden sonra daha hangi kapıların iplerini çektiğini görmekte!... dedi.

MUAYENE

Geniş bir muayenehane; doktor, masanın başında. Hizmetçi içeri bir hasta sokar. Zavallının vücudu iri, göğsü geniş, ama benzi sapsarıdır.

Doktor - Buyurunuz efendim, neniz var?

Müşteri - Ah, efendim! Çok fenayım.

Doktor - Nerenizden şikayetçisiniz?

Müşteri - Her tarafımdan.

Doktor - Fakat en çok nerenizden?

Müşteri - Karnımdan mı diyeyim, böğrümünden mi diyeyim. Hâsılı şuramdan...

Sağ kaburgasını gösterir. Doktor kalkar, kulağını bu gösterilen yere dayar. Dinler. Öksürük kumandasını verir, nefes aldırılmaz. Sonra eliyle dokunur.

Müşteri - Aman, aman...

Doktor - Acıyor mu?

Müşteri - Bıçak saplanır gibi...

Doktor - İşte hastalık burada.

Müşteri - Zannederim.

Doktor - Zannetmeyiniz, bunda şüphe yok.

Müşteri - Evet, en çok buramdan şikayetçiyim.

Doktor - Bir yerden düştünüz mü?

Müşteri - Hayır.

Doktor - Savaşta kurşun filan yediniz mi?

Müşteri - Hayır.

Doktor - Fakat tuhaf, mutlaka bir şey oldu. İyice düşününüz bakayım.

Hasta elini şakağına kaldırır. Bir müddet düşünür.

Müşteri - Ah, bir gün dalgın dalgın gidiyordum. Dört nala koşan bir yük arabasının oku böğrüme çarptı.

Doktor - Tamam işte sebep! Dün mü bu kazaya uğradınız?

Müşteri - Yedi sekiz ay var.

Doktor - Ne? yedi sekiz ay... Kazaya uğrayınca hiç bir şey yapmadınız mı?

Müşteri - (Biraz düşündükten sonra)

- Evet, yaptım.

Doktor - Ne yaptınız?

Müşteri - Arabacıyı aşağı çektim. Altıma aldım. Polisler imdada gelinceye kadar dövdüm!...

HERKESİN İÇTİĞİ SU

Ling-Yu, gayet akıllı, gayet ihtiyar bir fağfurdu.* O kadar yükselmeyi severdi ki, halkın malı ile hiçbir ilgisi kalmamasını temin için büyük Çin'in eski kitaplarının, eski kütüphanelerini yakmıştı. Çinliler âdeta onun yüceliğine bile inanır gibi oluyorlardı. Derlerdi ki: "Ling-Yu, dünyada Allah'ın dehasından bir numunedir!"

** fağfur: Çin imparatorlarına verilen şan.*

Kavga, gürültü çıkıp mahallelerin, köylerin asayişi bozulmasın diye afyon tarlalarını şenlendirip esrarı, haşhaşı, günah olmaktan çıkarmıştı. Devri rüyasız yorgun bir uyku gibi geçiyordu. Herkes kendi dalgasında yaşıyor, "Dünya var imiş, ya yok imiş ne umurun!" felsefesi âdeta bir açık ve kesin yargı ediliyordu. Fakat bir sabah afyonu patladı. Huzuruna bir mandarin* girdi. Secdeye kapandı:

- Efendimiz, başmüneccim geldi, mutlaka size bir şey arz etmek istiyor!
Dedi

** mandarin: Avrupalıların, Çin devlet memurlarına verdikleri ad.*

İmparator Ling-Yu, saten dehası sayesinde gelecekte ne olacağını bilirdi. Derdi ki: "Sebepleri doğru görebilenin neticede şüphesi kalamaz." Onun için başmüneccimden daima kendi tahminlerini dinlerdi. Şimdiye kadar o hiç böyle habersiz gelip bir şey söylememişti.

- Tuhaf, diye başını salladı, acaba ne söyleyecek?
- Gayet mühim bir şeymiş efendim. İmparator düşündü. İşler tıkrındaydı. Öyle mühim bir şeyin oluşabileceği yoktu.

- Gelsin! buyurdu.

Huzura giren başmüneccim, resmî secdesinden kalktıktan sonra:

- Ah efendim, gayet korkunç bir felâket bizi tehdit ediyor! dedi.
- İmparator, dünyanın her şeyine ilişkin bilgisi tamdı. Şaşırdı. Görünürde savaş, kıtlık, ihtilâl, taşkınlık gibi bir şey yoktu. Badem gözlerini süzerek:

- Yanılıyorsun! dedi.
- Hayır efendim, muhakkak bir felaket!
- Savaş mı?
- Hayır.
- İhtilâl mi?
- Hayır
- Ya ne?
- Bir yağmur, efendim.
- Yani tufan!
- Hayır, yalnız yağmur...

İmparator, değerli başmüneccimin saçmalayacağına ihtimal vermedi.

Tekrar onu bir süzdü. Merakla sordu:

- Yağmur niçin bir felâket olsun?
- Bu yağmur çok sürecek!
- Sürsün.
- Suyundan kim bir damla içerse deli olacak?

İmparator düşündü. Gerçekten felâket korkunçtu. Çıkardığı sonuçta yanılıp yanılmaya-cağını başmüneccime tekrar sordu. Zavallı âlim bundan son derece emindi. Korkusundan tir tir titriyordu. Sarayda hemen bütün mandarinler topladı. Günlerce tartışmalar, görüşmeler yapıldı. Nihayet daha bu uğursuz yağmur başlamadan sarayın bütün sarnıçlarının, küplerinin, vazolarının, mahzenlerinin önlem olarak temiz sularla doldurulmasına karar verildi.

* * *

Aradan bir hafta geçmedi, başmüneccimin haber verdiği yağmur hafif hafif yağmaya başladı. Bir gün, iki gün oldu. Dinmedi, hızlandı. Bardaktan boşanırcasına yağdı, durdu.

Her tarafı sel aldı. Âdeta minimini bir tufan! Başmünecciminin haber verdiği felâket gerçekten aynen ortaya çıktı. Kim bu yağmurdan bir damla karışmış bir suyu içerse hemen çıldırıyordu. On beş, yirmi gün içinde

bütün halk çıldırdı. Yalnız imparatorla çevresindeki seçkin kişiler sarayda saklanmış sulardan içiyorlar, akıllarını başlarında tutabiliyorlardı. Uğursuz yağmur dinmedi. Memlekette çıldırmayan kimse kalmadı. Genellikle deliren halk, işi öyle azıttılar ki, artık ne mandarinler, ne hâkimler saraydan sokağa çıkabiliyorlardı. Bir curcunadır gidiyordu. İmparatoru o vakit düşünmek aldı. Bunun sonu ne olacaktı? Evet bir kere deli olan artık akıllanamıyordu. Zırdeli halk bahçe surlarının etrafında toplanmış, gece gündüz, akşam zurnalarla davullarla kulakları yırtan bir gürültü koparıyor: - Delileri bakın, yuha, yuha!..., diye saklanan sulardan içip akıllı kalanlara dillerini çıkarıyorlardı. Bir gün geldi ki, giyecek filân temini imkansızlaştı. Lâf anlayan, söz dinleyen kalmadı. İtaatin, vazifenin, büyüğün, küçüğün ne demek olduğu unutuldu. Kanunlar şaka oldu. İdare bozuldu. Yağmurun suyundan içmeyip akıllı kalanların felâketi çok dehşetliydi. Hayatları tehlike içinde geçiyordu. Bir avuç kişiydiler. Milyonlarca delilerin maskarası oldular.

* * *

Fakat "Ling-Yu" gayet akıllı, gayet ihtiyar bir imparatordu. İşe yaramayan, zarar getiren "akılın" delilikten hayırlı bir şey olamayacağına inanmıştı. Bir sabah çılgın halkın tecavüzünden, eğlenmesinden ürkmüş çevresindekilere:

- Herkesin içtiği sudan hemen içiniz! emrini verdi.

Mandarinler, hekimler, filozoflar, hâkimler:

- Aman efendim; akıllarımıza, ilimlerimize yazık olur, diye karşı gelmek istediler. İhtiyar İmparator:

- Herkes deli olduktan sonra, birkaç kişinin aklına lüzum yoktur!... dedi.

Uğursuz yağmurun sularında doldurduğu ilk kadehi kendi yuvarladı. O anda ufukları sarsan kahkahalar attılar. Surun dışarısındaki curcunaya katıldılar. Gel zaman git zaman, bu genel curcunanın adı "sosyal düzen" oldu. Halk içinde tekrar akıllananlar "deliler!" diye tımarhaneye tıkıldı. Ta işte o vakitten beri bütün hekimler, bütün filozoflar derler ki: "Çinliler dünyanın en akıllı, en zeki, en sakin, en çalışkan bir milletidir!"